

**SOM
DONES**
SOM ESSENCIALS

Treballs i crisi de la covid-19: un impacte molt feminitzat

INFORME

#SomDonesSomEssencials

Coordinació:

Maribel Ayné Domingo
Dolors Llobet Maria
Cristina Torre López

Elaboració:

Romina Garcia Inglés
Mònica Pérez Cardoso
Ricard Bellera Kirchoff
Marc Andreu Acebal
Llorenç Serrano Giménez
Miquel de Toro Muñoz

Edita:

Secretaria de les Dones de CCOO de Catalunya
Centre d'Estudis i Recerca Sindicals de CCOO de Catalunya

Impressió:

Service Point, SA

Amb la col·laboració de:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Treball, Afers Socials
i Famílies

Març 2021

Índex

1. Presentació	5
2. Població activa, ocupació i atur en l'any de la pandèmia	7
3. Covid-19 i mercat de treball en clau de gènere	9
4. Condicions de treball i salut de les dones	17
4.1. Accidents de treball	17
4.2. La covid-19 com a accident de treball	21
4.3. Malalties professionals	22
4.4. Patologies no traumàtiques causades pel treball i comunicades com a accidents	26
4.5. La infradeclaració dels danys a la salut amb origen laboral	27
4.6. La protecció de la maternitat davant els riscos laborals en l'empresa	31
5. Por, precarietat i resiliència: testimonis de dones en treballs essencials	33

1. Presentació

L'impacte de la pandèmia al mercat de treball té nom de dona i això es reflecteix tant en les taxes d'ocupació i atur com en els nivells de temporalitat, de treball a temps parcial i, fins i tot, en el teletreball o en les condicions de salut a la feina. Després d'un any de crisi pandèmica total -o del que ja es coneix també com a sindèmia, per la suma agregada de diverses crisis sanitàries i associades-, l'informe de CCOO de Catalunya pel 8 de Març del 2021 havia de ser forçosament diferent de qualsevol altre dels que s'han fet prèviament. No tenia sentit analitzar només les condicions de vida i de treball de les dones en comparació genèrica amb la situació d'anys anteriors. Perquè les múltiples crisis derivades de la pandèmia de covid-19 (sanitària, social, econòmica...) suposen una inflexió que cal veure amb deteniment. I tampoc ens podíem quedar només amb l'anàlisi freda de les xifres perquè, després de la intensitat emocional de tota mena amb què hem viscut l'impacte de la covid-19, hem cregut que calia posar rostre humà a l'informe, ni que fos amb els testimonis de mitja dotzena de dones treballadores de diferents sectors.

El protagonisme de les dones en el que s'ha anomenat "treballs essencials", bé siguin del sector sanitari i de les cures en general o bé de la producció i dels serveis bàsics per al normal funcionament de la vida quotidiana i del sistema econòmic, ens ha dut a centrar l'informe del 8-M en les condicions de treball durant la covid-19. Això passa per analitzar les dades principals sobre mercat de treball i en clau de gènere extretes del buidat de les enquestes trimestrals sobre població activa i de l'Institut Nacional d'Estadística. A CCOO de Catalunya hem fet una anàlisi comparativa a partir del segon trimestre del 2020, en plena pandèmia, i hem comparat minuciosament les dades amb les del mateix període del 2019.

L'estudi aporta informacions, evidències i conclusions importants sobre com el grau d'ocupació, d'atur i de precarietat laboral han canviat, i no sempre precisament a millor, per a les dones de casa nostra de resultes de l'impacte de la covid-19. Així, la taxa d'atur de les dones durant el 2020 ha pujat quatre punts, mentre que el dels homes s'ha incrementat només en un 2,88%. El quart trimestre de 2020 hi havia treballant a Catalunya 66.700 dones menys que en el mateix període del 2019.

En plena pandèmia, el final de la primera onada, abans de l'estiu, va permetre constatar una lleugera recuperació de l'ocupació. No obstant, la comparació de les dades entre el segon i el tercer trimestre del 2020 permet constatar que aquesta petita sortida del sotrac econòmic va ser masculina, perquè els homes van recuperar 2,5 punts percentuals de la taxa d'ocupació (assolint el 71.1%) per només un 1,3% les dones (que es van quedar al 62,7%).

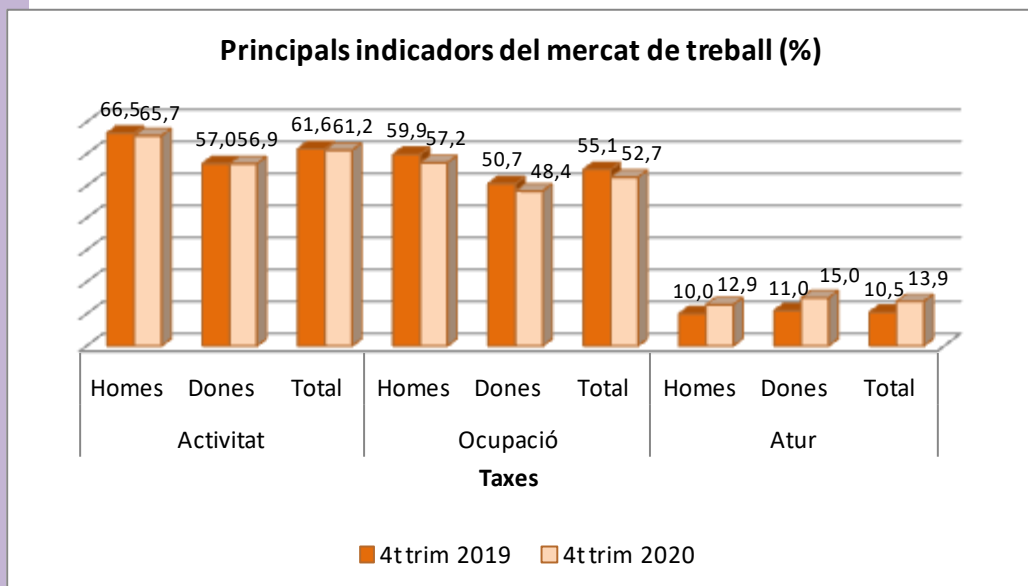
També en el cas del teletreball trobem diferències significatives en funció del gènere. I és que si bé el teletreball ha estat una mesura emprada tant per homes com per dones en situació de confinament, la proporció de dones ha estat més elevada. Fins i tot quan a l'estiu o en períodes de desescalada l'alternativa al treball presencial s'ha vist reduïda, han estat les dones qui l'han mantinguda en una proporció més elevada. La mateixa tendència s'observa amb la temporalitat i la parcialitat: és superior la proporció de dones amb feines a temps parcial perquè, en situacions que s'han incrementat amb la pandèmia, són elles qui opten més per aquestes modalitats de treball a canvi de renunciar a la jornada completa, perquè faciliten tenir cura d'infants o d'adults malalts, de persones incapacitades o de gent gran, a banda d'altres obligacions familiars.

Però més enllà del rigor de les xifres, de la fredor dels percentatges i de l'impacte dels gràfics, que inclouen també consideracions rellevants sobre salut laboral, hem volgut posar cara a tot plegat amb alguns testimonis de vides de dones treballadores. Són treballadores essencials i dones de diferent condició i experiències que, en tots els casos, han fet front i viuen les conseqüències de la crisi de la covid-19 des de primera línia i en primera persona: al món sanitari, en l'àmbit de les cures, de la neteja, de l'educació, al sector del comerç, de l'hosteleria...

En definitiva, vides i treballs essencials que s'escriuen amb nom de dona i que s'expliquen no en femení, sinó en feminista. I en clau d'acció sindical. Perquè de tot el que CCOO de Catalunya analitza en l'informe d'aquest 8 de Març se n'extreuen conclusions que un sindicat reivindicatiu i de classe, compromès a defensar la igualtat d'oportunitats entre homes i dones i a treballar per eliminar qualsevol tipus de discriminació per raó de gènere en l'àmbit laboral i social, ha de tenir sempre molt presents.

2. Població activa, ocupació i atur en l'any de la pandèmia

Les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA) del 2020 ens diuen que l'any passat, del total d'ocupació destruïda a Catalunya (137.500 llocs de treball), gairebé la meitat (un 48%) va ser ocupació femenina. El quart trimestre de 2020 hi havia 66.700 dones menys treballant que al darrer trimestre de 2019. En relació a la població desocupada, la incidència va ser superior, ja que es van registrar 75.200 dones més a l'atur (un increment del 37%) per només 56.900 homes (amb un increment del 28%). Hi té a veure l'increment de la població activa: en el cas de les dones va pujar en 8.500 persones mentre que, en el cas dels homes, es va reduir en 13.900 persones. La taxa d'activitat femenina se situava així, a finals del 2020, en el 57%, prop de nou punts per sota de la masculina. La taxa d'ocupació femenina era d'un 48,39%, amb un biaix semblant, i la taxa d'atur era, a finals d'any, del 14,97%, més de tres punts per sobre de la taxa d'atur masculina. Pel que fa el treball assalariat, l'EPA ens indica que la reducció del nombre d'homes assalariats va ser de 60.000 persones, fins arribar als 1.408.700 homes que van treballar de mitjana durant el 2020, mentre que la reducció en el cas de les dones va ser de 47.000, fins arribar a 1.403.300 assalariades de mitjana durant l'any passat.

L'impacte en el mercat de treball de la pandèmia ha estat, per tant, eminentment femení, amb una taxa d'atur que ha pujat 4 punts en el cas de les dones, per 2,88 en el cas dels homes, tot i que aquests han vist créixer amb més intensitat la taxa d'ocupació i d'activitat. Pel que fa la qualitat de l'ocupació, com és habitual en les crisis, els contractes més

afectats són els més precaris, és a dir, els temporals i a temps parcial. En el segon cas, si el total de les jornades s'ha reduït en un 9% en un any, el descens ha sigut lleugerament més acusat en el cas dels homes (-10,4%) que en el de les dones (-8,5%). Però aquesta diferència no ha variat la desproporció existent en contractes parcials, que continuen afectant gairebé a tres dones per cada home, amb unes taxes del 21,55% i del 7,63% respectivament. En relació a la temporalitat, s'han destruït un total de 64.400 contractes indefinits, per 67.100 de temporals, en una afectació que ha sigut més intensa en el cas dels homes (-14%) que en el de les dones (-7,9%), però sense afectar tampoc al biaix en la taxa de temporalitat, que continua essent gairebé 4 punts superiors en el cas d'aquestes (21,75% respecte 17,87%).

En relació a l'atur registrat, de desembre 2019 a desembre 2020 el nombre de persones aturades va incrementar-se en 109.487, de les quals 55.185 eren homes i 54.302 eren dones. Però tot i ser inferior l'increment en el cas d'aquestes (24,8%) respecte els primers (32,5%), del total de persones registrades a l'atur durant el 2020 més de la meitat van ser dones (54,8%). L'augment de l'atur femení ha estat especialment significatiu en les dones joves, amb un increment del 39,5% en les de 16 a 24 anys, i del 37,4% en les de 25 a 29 anys. Per la durada de la demanda, és notori l'augment de les dones que porten entre 6 i 12 mesos registrades a l'atur en demanda de treball, que arriba al 135,5%, mentre que les demandants de feina de fins a 6 mesos s'han reduït en un 33,1%.

Aquestes dades situen de manera significativa l'aturada del mercat de treball i la manca d'oportunitats per a trobar una nova feina que s'han instal·lat amb la irrupció de la pandèmia. A nivell d'estudis, l'increment de l'atur ha afectat més en termes absoluts les dones que només tenien educació general (34.720 dones) tot i que, en termes relatius, hagin estat més afectades les tècniques professionals superiors (28,8%). A nivell de sectors, el més afectat en termes absoluts i relatius, a excepció de l'agrari, ha estat el sector serveis, amb un increment de 46.914 dones registrades a l'atur, cosa que suposa un 27,1%. Aquesta realitat es pot concretar encara més si tenim en consideració les professions: hi ha hagut 21.362 dones afectades en les professions de treballadores de restauració, personals i venedores.

3. Covid-19 i mercat de treball en clau de gènere

Aquest capítol pretén conèixer l'impacte de la crisi originada per la pandèmia de la covid-19 en el mercat de treball en clau de gènere, i per això s'ha analitzat l'efecte entre el segon trimestre del 2019 i el mateix període del 2020, que és quan va impactar de ple la pandèmia i l'estat d'alarma i el confinament, decretat a mitjan de març, a més de considerar també les dades del tercer trimestre del 2020, que va coincidir amb la desescalada de l'estiu.

Els indicadors que es recullen com a més rellevants i que ajuden a entendre les negatives conseqüències de l'aturada econòmica en aquest darrer any són l'activitat, l'ocupació, l'atur, la temporalitat, la parcialitat involuntària i el temps d'estada a l'atur. També hem volgut fer una aproximació sobre el teletreball i l'impacte de gènere que ha tingut aquesta modalitat, ja que no ha estat una opció a l'abast de totes les persones treballadores ni una solució positiva en molts casos. No obstant, les dades sobre teletreball són força limitades i no permeten conèixer en profunditat la situació real.

Taula 1: Taxes activitat, ocupació i atur

		2n trim 2019	2n trim 2020	3r trim 2020
Activitat	Dones	74,7	70,5	73,2
	Homes	82,1	78,6	81,1
	Total	78,4	74,6	77,1
Ocupació	Dones	66,1	61,4	62,7
	Homes	73,0	68,6	71,1
	Total	69,6	65,0	66,9
Atur	Dones	11,4	13,0	14,4
	Homes	11,1	12,8	12,4
	Total	11,2	12,9	13,3

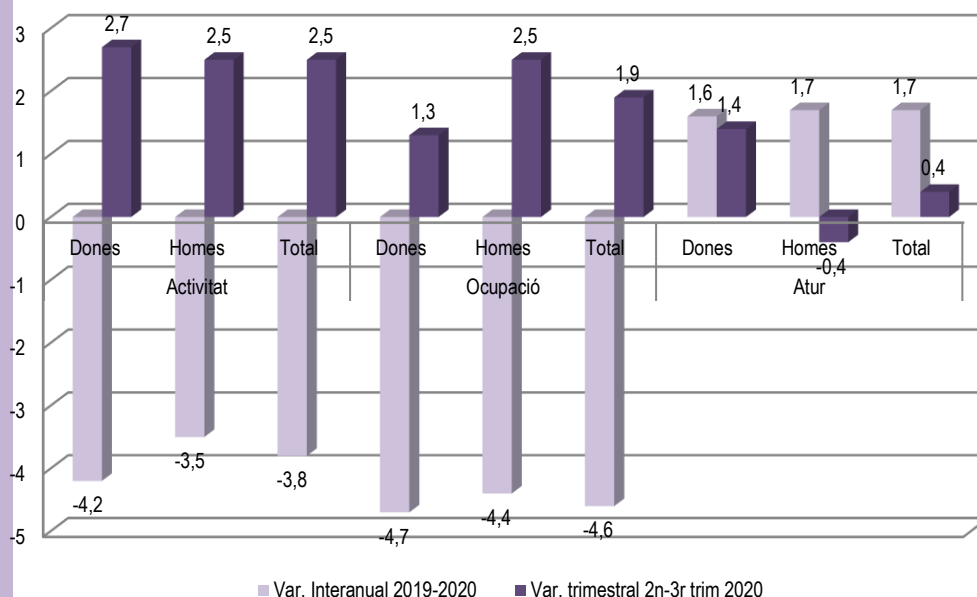
Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

En relació a l'**activitat**, que fa referència a la població major de 16 anys disponible per treballar, aquesta ha caigut significativament entre el 2019 i el 2020. Concretament, la taxa d'activitat s'ha reduït en 3,8 punts, arribant al segon trimestre al 74,6%. Les dones han patit la davallada amb més intensitat, en 4,2 punts, mentre que els homes ho han fet en 3,5 punts. La diferència entre taxes és de 8 punts percentuals entre homes i dones,

evidenciant així que les dones són molt menys presents en el mercat de treball que els homes i que continuen fortament afectades per la inactivitat.

L'evolució entre el segon i el tercer trimestre del 2020 és, en canvi, positiva. Tant homes com dones aconsegueixen incrementar les taxes: elles en 2,7 punts i ells en 2,5 punts.

Gràfic 1: Evolució taxes en punts percentuals

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

En relació a l'**ocupació**, les taxes han sofert una caiguda notable per ambdós sexes, però les dones amb més intensitat. Exactament, elles han reduït la taxa en 4,7 punts, mentre que els homes ho han fet en 4,4 punts. La taxa d'ocupació femenina es manté notablement inferior a la masculina, entorn a 8 punts percentuals de diferència.

L'evolució entre el segon i tercer trimestre de 2020 evidencia que la lleugera recuperació del sotrac econòmic té nom d'home, ja que ells aconsegueixen recuperar fins a 2,5 punts percentuals la taxa d'ocupació, assolint el 71,1%, mentre que les dones, que també aconsegueixen millorar la tendència, ho fan només en 1,3 punts, arribant al 62,7%.

En relació a l'**atur**, es pot veure com la manca de feina ha crescut entre ambdós sexes, però aquest factor ha afectat de manera ben diferent. Respecte fa un any, tant homes com dones han vist incrementada la taxa d'atur en 1,7 i 1,6 punts, respectivament. La incidència de la desocupació s'ha accentuat entre tota la població, arribant a una taxa global del 12,9% al segon trimestre de 2020.

No obstant això, l'evolució entre el segon i el tercer trimestre del 2020 evidencia un comportament totalment diferent entre sexes. Si bé les dones continuen patint una creixent

afectació de l'atur (1,4 punts més), els homes aconsegueixen reduir la taxa en 0,4 punts. Aquesta tendència deixa uns diferencials notables entre sexes, ja que elles assoleixen un 14,4% de taxa d'atur, mentre que ells tenen un 12,4%.

Per tant, la crisi de la covid-19 ha frenat l'evolució, lleugerament positiva, que podíem apreciar durant els darrers anys, traduint-se en major desocupació. I si bé durant el tercer trimestre de 2020, coincidint amb la desescalada dels mesos d'estiu, es va deixar veure una certa reactivació, aquesta va ser majoritàriament masculina, ja que les dones mostren uns indicadors més afeblits per la situació.

Taula 2: Població assalariada segons contracte

		2n trim 2019	2n trim 2020	3r trim 2020
Homes	Indefinit	1.151.300	1.121.763	1.163.012
	Temporal	304.190	228.131	251.480
Dones	Indefinit	1.121.904	1.079.990	1.097.654
	Temporal	324.217	281.076	295.257
Total	Indefinit	2.273.204	2.201.753	2.260.666
	Temporal	628.407	509.207	546.737

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Les dades de la població assalariada segons el tipus de contracte ens permeten veure el pes del treball temporal sobre l'ocupació i l'evolució que ha tingut en aquest període de crisi. Ja avancem que la temporalitat afecta més les dones que els homes i que les diferències s'han accentuat com a conseqüència de la pandèmia.

Taula 3: variació població assalariada per tipus de contracte

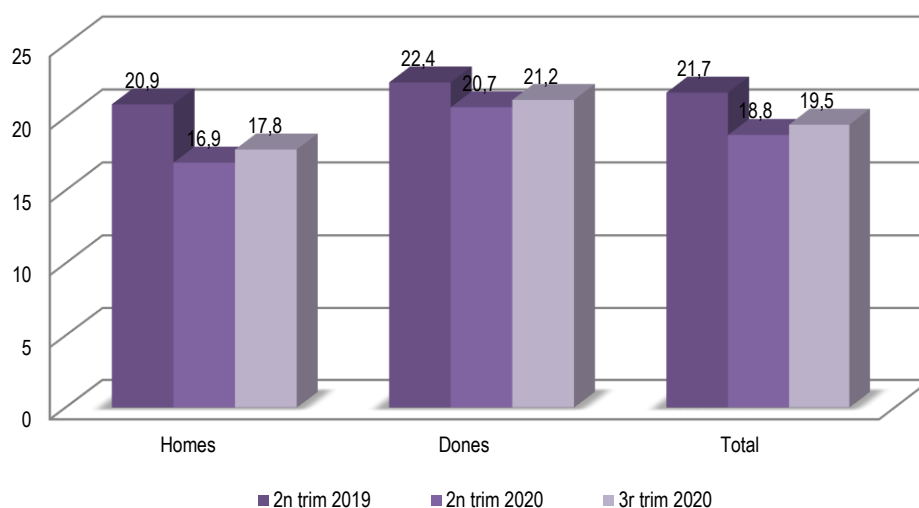
		(N)		(%)	
		Var. Interanual 2019-2020	Var. Trimestral 2n-3r trim 2020	Var. Interanual 2019-2020	Var. Trimestral 2n-3r trim 2020
Homes	Indefinit	-29.537	41.249	-2,6	3,7
	Temporal	-76.059	23.349	-25,0	10,2
Dones	Indefinit	-41.914	17.664	-3,7	1,6
	Temporal	-43.141	14.181	-13,3	5,0
Total	Indefinit	-71.451	58.913	-3,1	2,7
	Temporal	-119.200	37.530	-19,0	7,4

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Si ens fixem en les taxes de **temporalitat**, la tendència global per Catalunya ha estat de reducció entre el segon trimestre del 2019 i el mateix del 2020, passant del 21,7% al 18,8%. Aquesta reducció és només aparentment positiva, ja que no s'ha donat per una conversió de contractació temporal en indefinida sinó perquè l'ocupació que es destrueix

inicialment en períodes de crisi sempre és la més vulnerable i fàcil de despendre's. De fet, si ens fixem en l'evolució del tercer trimestre del 2020, es pot veure com la incidència de la temporalitat torna a créixer, malgrat augmenti també el treball indefinit. Per tant, la recuperació entre els darrers trimestres passa, sobretot, per l'increment de llocs de treball temporals.

Gràfic 2: Taxes de temporalitat

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Les xifres entre sexes mostren com entre els segons trimestres del 2019 i 2020 tant homes com dones redueixen la taxa de temporalitat. En aquest cas, els homes ho han fet amb major intensitat, en 4 punts percentuals, situant-se en una taxa del 16,9%, mentre que les dones l'han reduïda en 1,7 punts, assolint una xifra del 20,7%. Per tant, tot i la reducció més accentuada per part dels homes, les dones continuen patint la temporalitat de manera més accentuada.

En relació al tercer trimestre del 2020, la temporalitat torna a créixer per ambdós sexes. En el cas dels homes en 0,9 punts arribant a una taxa del 17,8% i en el cas de les dones ho ha fet en 0,5 punts assolint una incidència de la temporalitat del 21,2%.

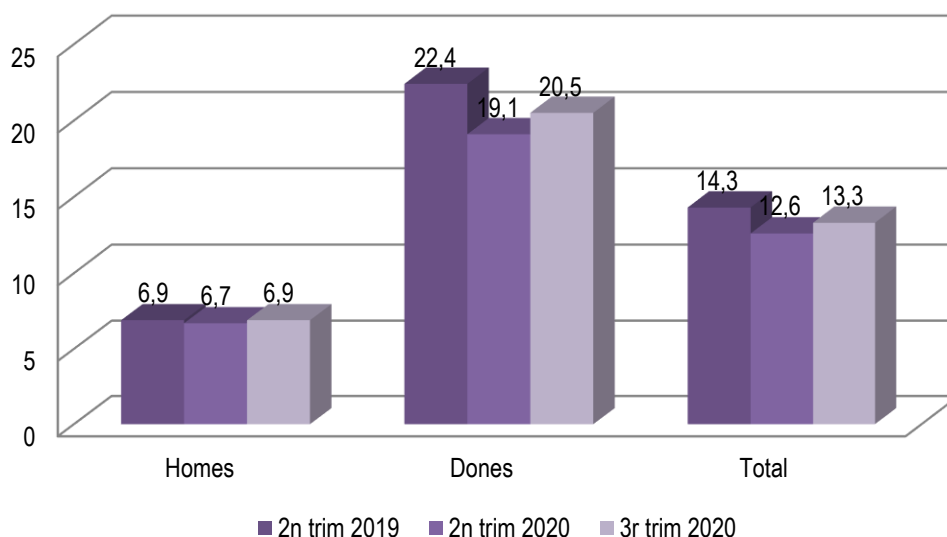
Taula 4: Població assalariada per tipus de jornada

	2n trim 2019			2n trim 2020			3r trim 2020		
	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
Completa	1.653.332	1.255.230	2.908.562	1.567.555	1.221.699	2.789.254	1.622.494	1.226.848	2.849.342
Parcial	122.599	361.985	484.584	113.336	288.400	401.736	120.805	316.637	437.442
Total	1.775.931	1.617.215	3.393.146	1.680.891	1.510.099	3.190.990	1.743.299	1.543.485	3.286.784

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Pel que fa al **treball a jornada parcial**, sabem que aquest recau majoritàriament en les dones. Així ens ho mostren les taxes de parcialitat, que disten entre sexes entorn a 13 punts percentuals, sempre en detriment de les dones. Certament, entre els segons trimestres del 2019 i 2020 la parcialitat es va reduir, i aquesta reducció va ser molt lleu entre els homes (-0,2 punts percentuals) en comparació amb la més elevada de les dones (-3,3 punts percentuals).

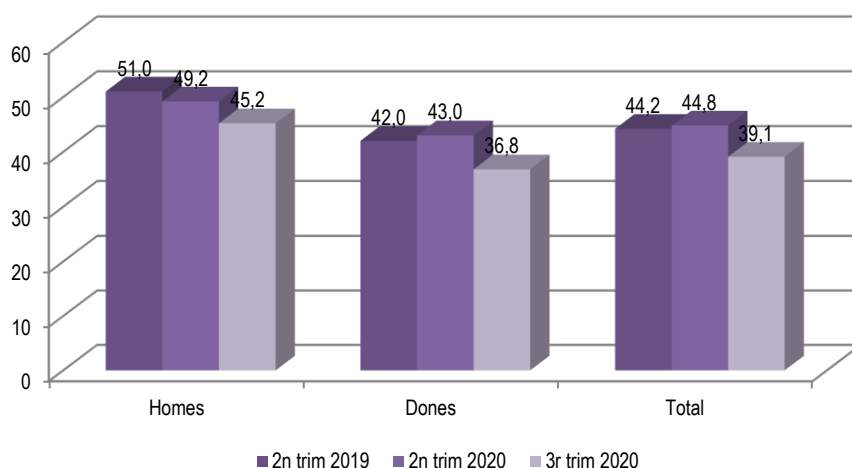
Gràfic 3: Taxes de parcialitat

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Però si ens fixem en el tercer trimestre del 2020 veurem com la taxa de parcialitat femenina torna a pujar fins al 20,5%, mentre que la dels homes només ho fa fins el 6,9%, mostrant així que continua havent una major afectació del temps parcial en les dones.

Gràfic 4: Taxa parcialitat involuntària

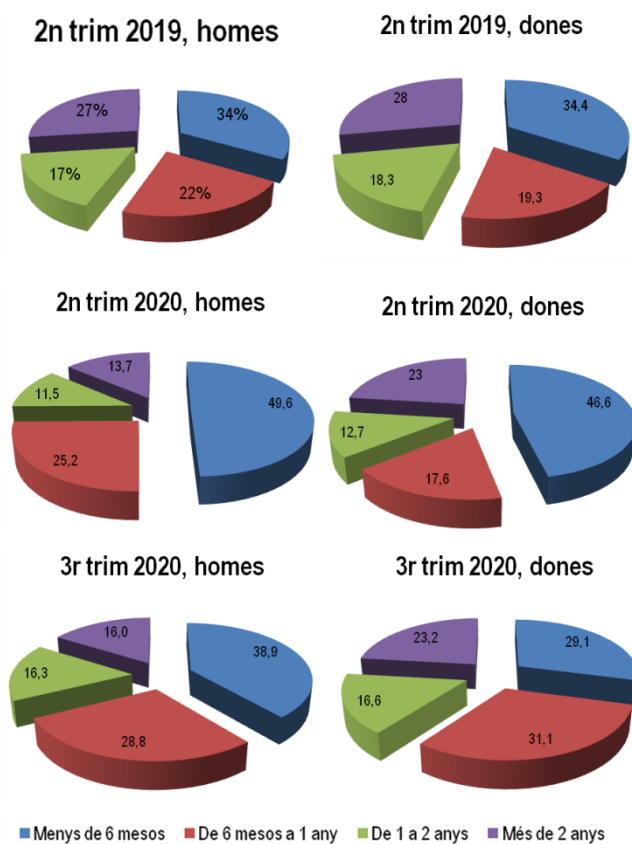

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Conèixer els **motius del treball a temps parcial** sempre complementa la informació i permet detectar la coneguda parcialitat involuntària. En aquest cas, les taxes són força similars entre homes i dones, però cal tenir present que el volum de dones afectades per la parcialitat és molt superior al dels homes. Dit això, es constata una gran involuntarietat del treball a temps parcial per part de la població treballadora, ja que aquesta taxa arriba al 44,8% al segon trimestre del 2020. No obstant, al tercer trimestre del 2020 aquesta taxa cau fins al 39,1%.

Per sexes, els homes han reduït la taxa de parcialitat involuntària, passant del 51% al 49,2% entre 2019 i 2020, mentre que les dones l'han incrementada fins al 43% (un punt percentual més). En canvi, si observem l'evolució entre el segon i el tercer trimestre del 2020, podem veure com els homes redueixen la taxa fins al 45,2% i les dones ho fan fins al 36,8%. Aquest resultat, que podria semblar positiu perquè indica una clara caiguda de la involuntarietat del treball a temps parcial, malauradament s'explica perquè moltes dones ocupen treball a temps parcial per cura d'infants o adults malalts, persones incapacitades o gent gran i altres obligacions familiars. Aquesta situació és fruit de les conseqüències de la pandèmia, ja que moltes dones són les qui es fan càrrec d'aquestes situacions, que actualment són més nombroses, a costa de renunciar a una ocupació a jornada completa.

Temps d'estada a l'atur per sexes

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

Respecte el **temps d'estada a l'atur**, tant homes com dones han reduït l'atur de molt llarga durada (més de dos anys sense feina), tot i que ells ho han fet amb més intensitat. La comparativa entre els segons trimestres del 2019 i 2020 permet veure com els homes han passat d'un 27% a un 13,7% del total de desocupats amb més de dos anys a l'atur. En canvi, les dones han passat d'un 28% del total a un 23%. Malgrat la reducció global de l'atur de molt llarga durada, les dones pateixen de manera més accentuada la cronificació de l'atur amb la repercussió negativa sobre la seva ocupabilitat; és a dir, la probabilitat de retornar al mercat de treball. L'evolució entre el segon i el tercer trimestre del 2020 permet veure com les dones es mantenen en un 23,2%, mentre que els homes puguen fins al 16%.

Si ens fixem en l'estada curta de temps a l'atur (menys de 6 mesos), es poden veure clarament els efectes de la crisi i l'aturada econòmica. La proporció d'homes i dones creix significativament el segon trimestre del 2020: ells en més de 16 punts percentuals i elles en 12 punts. No obstant, durant el tercer trimestre del 2020 aquesta proporció es redueix i, comprensiblement, passa a créixer la proporció de persones treballadores, tant homes com dones, en l'estada de 6 mesos a 1 any sense feina. En aquest cas, però, són les dones les que presenten una major proporció de persones afectades per la manca de feina.

En època de pandèmia, el teletreball ha estat una opció que ha permès a moltes persones treballadores seguir amb la seva activitat econòmica preservant la salut. Les dades disponibles només permeten comparar el segon i el tercer trimestre del 2020 i, en aquest sentit, si bé durant el segon trimestre, en ple esclat de la pandèmia i durant el confinament més dur, hi havia un 1,7% de la població assalariada que teletreballava de manera ocasional (un 1,8% del total d'homes i un 1,5% de dones), durant el tercer trimestre la proporció va passar a ser d'un 3,6% del total de població assalariada (un 3,5% del total d'homes i un 3,6% de dones).

Taules 5 i 6: Pes del teletreball en època de pandèmia

(N)	Ocasionalment	Més de la meitat dels dies que va treballar	Ocasionalment	Més de la meitat dels dies que va treballar
	2n trim 2020	3r trim 2020	2n trim 2020	3r trim 2020
Homes	24.000	206.800	49.400	143.700
Dones	20.800	268.300	50.500	185.500
Total	44.800	475.100	99.900	329.200
(%)	Ocasionalment	Més de la meitat dels dies que va treballar	Ocasionalment	Més de la meitat dels dies que va treballar
	2n trim 2020	3r trim 2020	2n trim 2020	3r trim 2020
Homes	1,8	15,3	3,5	10,2
Dones	1,5	19,7	3,6	13,3
Total	1,7	17,5	3,6	11,7

Font: Elaboració pròpia a partir de les microdades de l'Enquesta de població activa (INE).

En el cas d'haver treballat al domicili més de la meitat dels dies que es va treballar, durant el segon trimestre la proporció de persones assalariades va ser d'un 17,5% (un 15,3% del total d'homes i un 19,7% de dones). Durant el tercer trimestre, en canvi, la proporció es va reduir fins a l'11,7% del total (10,2% homes i un 13,3% de dones). En aquest sentit, el teletreball ha sigut una mesura emprada tant per homes com per dones en situació de confinament, però sobretot per les dones. I en període de desescalada i inici de la temporada d'estiu, aquesta alternativa al treball presencial, que s'ha vist reduïda, també ha mantingut una proporció més elevada en les dones.

4. Condicions de treball i salut de les dones

Existeixen un parell d'indicadors fonamentals per valorar l'impacte de les condicions de treball sobre la salut de les persones treballadores: accidents de treball, tant durant la jornada laboral com *in itinere*, i les malalties professionals. Especial atenció mereix la protecció de la maternitat en l'àmbit de les empreses: la gestió de la prevenció davant dels riscos laborals per a l'embaràs i la lactància, així com la gestió de la prestació de Seguretat Social per a la protecció de les dones embarassades i lactants en situació de risc.

Accidents de treball

Donat que la Generalitat de Catalunya no ha publicat encara les dades de sinistralitat relatives al desembre del 2020, no podem fer encara una valoració completa de l'any passat, però sí fer-nos una idea a partir de la comparació de l'últim període d'onze mesos disponible amb el mateix període anterior.

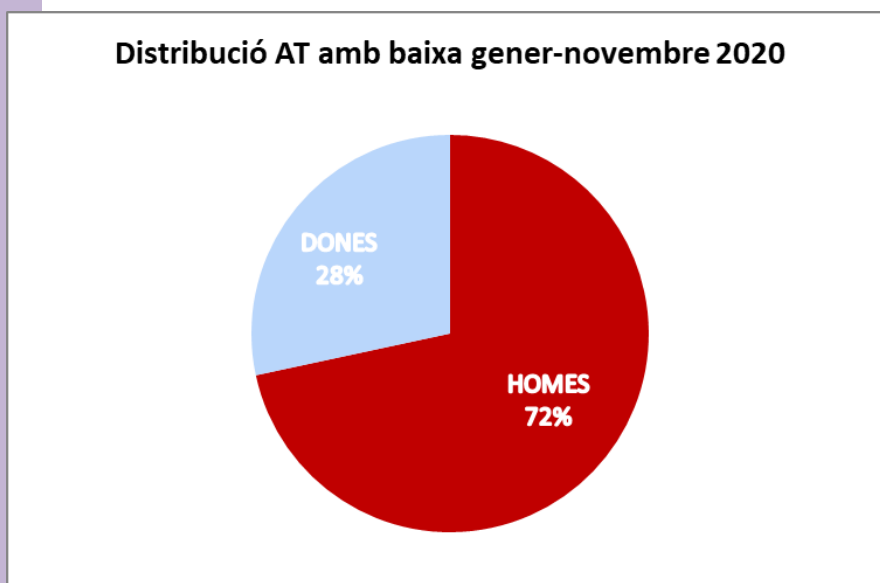
Accidents en jornada de treball amb baixa mèdica

Període	Homes				Dones			
	Lleus	Greus	Mortals	Totals	Lleus	Greus	Mortals	Totals
Gener-nov 2019	64.808	441	54	65.303	27.391	87	5	27.483
Gener-nov 2020	48.662	356	71	49.089	19.380	64	0	19.444
Variació	-24,91%	-19,27%	31,48%	-24,83%	-29,25%	-26,44%	-100,00%	-29,25%

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Família

En termes interanuals, s'observa una destacable davallada dels accidents en jornada amb baixa, però lamentablement no s'ha notat en els accidents mortals en homes, que s'incrementen de manera notable. Aquesta reducció de la sinistralitat laboral produïda durant la jornada podria ser deguda en part a l'aturada de l'economia a causa de les mesures aplicades per la pandèmia. No obstant, també reflexa les mancances del nostre model preventiu, ja que per la mateixa raó haurien d'haver-se reduït també els accidents mortals. Per tant, la davallada dels accidents no mortals respon més aviat a la possibilitat que tenen les empreses i les mútues de derivar al sistema públic els danys a la salut produïts pel treball, de manera que, en no reconèixer-los, les empreses no es veuen obligades a revisar les seves pràctiques preventives.

Malgrat les davallades generalitzades comentades, podem observar com es manté el fenomen en que els homes pateixen més accidents de treball, en números absoluts, que les dones, tot i que el descens és lleugerament superior en les dones (-29,25%).

Veient la distribució dels accidents amb baixa per sexe, es pot comprovar com els accidents de treball són un fenomen que s'associa generalment a un perfil de treballador home i a l'alta masculinització dels sectors productius amb alt risc de seguretat.

Com podem veure en la taula següent, la distribució dels accidents durant la jornada respon a aquesta segregació horitzontal de la dona en el mercat de treball, produint-se la majoria en el sector serveis, seguit pel sector industrial. En un context de descensos generalitzats, en el cas de les dones, i en els sectors de serveis i la indústria, aquests han estat lleugerament superiors als dels homes; en l'agricultura han baixat la meitat respecte als homes; i, per contra, han pujat en la construcció.

	Sexe	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
Gen-nov 2019	Homes	1.680	17.166	11.350	35.107
	Dones	172	3.406	160	23.745
Gen-nov 2020	Homes	1.462	13.303	9.438	24.886
	Dones	160	2.525	185	16.574
Variació	Homes	-12,98%	-22,50%	-16,85%	-29,11%
	Dones	-6,98%	-25,87%	15,63%	-30,20%

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Família

Si parlem dels accidents mortals en dones, en el període estudiat de 2020 no n'hi ha hagut cap, per 5 en el mateix període de 2019.

Si fem una anàlisi més detallada dels codis d'activitat respecte els accidents amb baixa durant la jornada que han patit les dones durant el mateix període comentat, podem observar amb més claredat com la majoria d'ells es produeixen en les ocupacions tradicionalment ocupades per dones. Convé destacar que l'únic increment produït s'ha donat en les activitats sanitàries, amb un 21,22%, i això és molt significatiu en el context de la pandèmia i de tensió màxima al sector sanitari. A continuació es mostren les activitats on s'han produït més accidents de dones (Gener-Novembre 2020) i la variació amb el mateix període any anterior:

Divisió econòmica	Nº Accidents en dones Gener-Novembre 2020	Variació (%)
47 - Comerç detall, exc. vehicles motor	2608	-25,89%
86 - Activitats sanitàries	2348	21,22%
81 - Serveis a edificis i de jardineria	1818	-28,62%
87 - Serveis socials amb allotjament	1643	-28,72%
56 - Serveis de menjar i begudes	1402	-47,15%
84 - Adm. pública, Defensa i SS obligatòria	1089	-28,68%
88 - Serveis socials sense allotjament	953	-22,14%
10 - Indústries de productes alimentaris	869	-16,84%
78 - Activitats relacionades amb l'ocupació	683	-38,58%
46 - Comerç engròs, exc. vehicles motor	557	-27,19%
85 - Educació	522	-38,66%
55 - Serveis d'allotjament	344	-68,78%
96 - Altres activitats de serveis personals	298	-43,67%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Família

Accidents *in itinere*

Respecte els accidents *in itinere*, s'ha produït un descens del 34,57% en el global de la població treballadora. Els accidents *in itinere* mortals experimenten un descens més moderat, fet que ens fa insistir en el fenomen de la infranotificació d'aquells accidents laborals que el sistema preventiu permet no declarar a empreses i mútues, i això que els mortals són sempre més difícils d'ocultar.

Catalunya	Lleus	Greus	Mortals	Totals
Gen-nov 2019	18.974	219	24	19.217
Gen-nov 2020	12.419	135	19	12.573
Variació	-34,55%	-38,36%	-20,83%	-34,57%

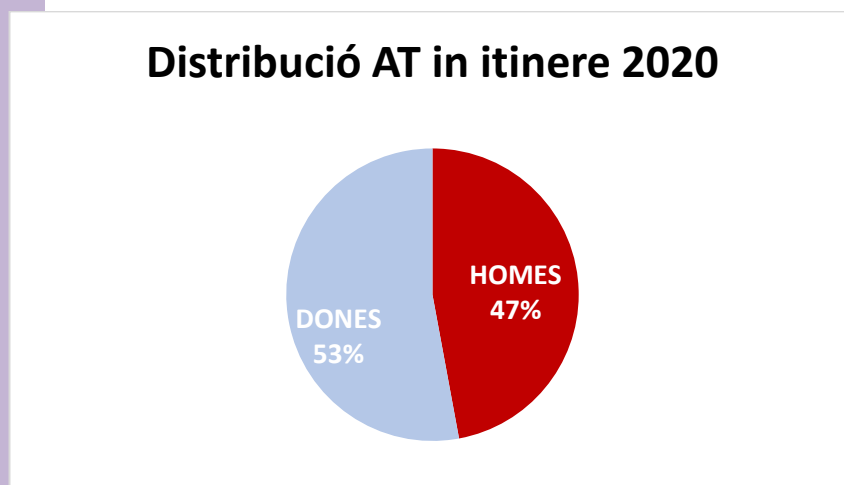
Font: Departament de Treball, Afers Socials i Família

Donat que el Departament de Treball no publica dades desagregades per sexe en els accidents *in itinere*, ens remetem a les dades del Ministeri de Treball per al conjunt de l'Estat espanyol. Per l'efecte de la pandèmia, en el 2020 també es produeix un destacable descens d'aquests accidents en les dones en comparació amb el 2019, tot i que de menor magnitud en els accidents *in itinere* greus. Per contra, hi ha hagut un increment dels accidents *in itinere* mortals.

Nivell Estatal	Homes				Dones			
	Lleus	Greus	Mortals	Totals	Lleus	Greus	Mortals	Totals
Any								
2019	39.711	704	141	40.556	46.913	358	19	47.290
2020	26.180	519	91	26.790	29.796	283	22	30.101
Variació	-34,07%	-26,28%	-35,46%	-33,94%	-36,49%	-20,95%	15,79%	-36,35%

Font: Ministeri de Treball i Economia Social

Així com en els accidents en jornada amb baixa proporcionalment són els homes els que clarament pateixen més accidents, en els accidents *in itinere* la distribució per gènere s'inverteix, segons les dades del Ministeri de Treball:

Font: Ministeri de Treball i Economia Social

Aquesta major incidència dels accidents *in itinere* en les dones és un indicador de la precarietat en la contractació, amb l'especial incidència de jornades a temps parcial involuntàries, que obliga sovint a compaginar diferents treballs. I també és un indicador de l'exposició al risc psicosocial de la doble presència, que implica la necessitat d'estar en dos llocs a la vegada, atenent la feina i a la cura d'altres persones. És a dir, dificultant la conciliació de la vida laboral i familiar.

La covid-19 com a accident de treball

Des de CCOO hem defensat que la infecció per SARS-CoV-2 sigui considerada com a malaltia professional i no com a accident de treball, ja que és el que pertoca aplicant la definició per normativa i suposa, a més, una sèrie d'avantatges davant de la classificació com a accident.

D'entre les diferents fonts d'informació de les autoritats sanitàries i laborals¹ podem estimar que, des de l'inici de la pandèmia i fins al 31 de desembre del 2020, s'han comunicat aproximadament més de 14.000² contagis de covid-19 en treballadors i treballadores sanitàries a Catalunya. Paradoxalment, només s'han declarat 1.530 accidents de treball amb baixa per covid-19, segons el Ministeri de Treball, en el període de gener a desembre del 2020 a Catalunya en tots els sectors. No disposem de les dades per sectors a Catalunya, però si a nivell estatal, on el 97% dels accidents de treball amb baixa per covid-19 s'han produït en els sectors sanitari i sociosantiari, i això suposa només un 10,58% dels contagis reconeguts pel Ministeri de Sanitat i implica que ni l'administració ni les empreses han complert amb l'obligació de comunicar-los.

Segons l'Institut d'Estadística de Catalunya, l'any 2017 hi havia 66.187 treballadors i treballadores al sector sanitari públic català, inclosos centres amb concert, per 11.916 treballadors i treballadores del sector sanitari privat (sense concert). Això representa un 85% de personal sanitari públic (inclosos els concerts) en relació al 15% restant del sector privat.

Tenint en compte aquest gran nombre de treballadores i treballadors exposats al risc de contagi de SARS-CoV-2, sense mesures preventives col·lectives ni equips de protecció individuals (EPI) suficients ni adequats sobretot (però no només) durant la primera onada de la pandèmia; i tenint present que la comunicació d'accidents de treball per covid-19 va ser mínima (1.268 accidents de treball amb baixa a nivell estatal), ens podem fer una idea de la gran ocultació que hi va haver durant la primera onada, i que va seguir en la segona onada, i que suposa que gairebé el 90% dels accidents de treball per covid-19 no hagin estat comunicats a Catalunya.

Respecte els accidents de treball per covid-19, com hem comentat, no disposem de més dades desagregades per comunitats autònomes i, per tant, parlarem a nivell estatal:

¹<https://www.isciii.es/QueHacemos/Servicios/VigilanciaSaludPublicaRENAVE/EnfermedadesTransmisibles/Documentos/INFORMES/Informes%20COVID-19/COVID-19%20en%20personal%20sanitario%2029%20de%20mayo%20de%202020.pdf>
https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov/documentos/Actualizacion_291_COVID-19.pdf
<https://www.mites.gob.es/estadisticas/eat/welcome.htm>

² Font: càlculs propis a partir de dades del Ministeri de Treball i l'Institut de Salut Carlos III.

La gran majoria de casos (97%) són del sector sanitari i sociosanitari. Per sexes, el 80% dels accidents notificats corresponen a treballadores, fet comprensible en tractar-se de sectors altament feminitzats.

Si s'atén a la data de l'informe d'accident, podem observar que la immensa majoria dels casos s'han notificat durant la segona onada de contagis, i des de l'agost a desembre sumen el 87% dels casos notificats en conjunt des de l'inici de la pandèmia.

Aquesta és una mostra més de com el nostre sistema preventiu permet a les empreses i a les mútues derivar al sistema públic els danys a la salut produïts pel treball, eludint així les empreses les seves obligacions en la millora de les activitats preventives i les possibles responsabilitats derivades de perjudicar la salut de les persones treballadores. I és una realitat que, com veiem, ha impactat especialment en les dones durant la pandèmia de covid-19.

Malalties professionals

Durant el 2020, a Catalunya es van comunicar un total de 2.009 malalties professionals, amb baixa i sense baixa, distribuïdes segons sexes de la següent manera:

	Amb baixa			Sense Baixa			Totals		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
2019	822	1.029	1.851	692	849	1.541	1.514	1.878	3.392
2020	532	511	1.043	475	491	966	1.007	1.002	2.009
Variació	-35,28%	-50,34 %	-43,65 %	-31,36 %	-42,17 %	-37,31 %	-33,49 %	-46,65 %	-40,77 %

Font: Observatori de les contingències professionals de la Seguretat Social. Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions.

Veiem que el 2020, respecte al 2019, entre les dones hi ha hagut un descens més gran (-46,65 %) i més pronunciat en malalties professionals amb baixa respecte del col·lectiu d'homes, en què disminueix en conjunt un 33,49%.

És destacable que, a Catalunya, aquesta davallada és més elevada que en el conjunt de l'Estat espanyol, on durant el 2020 es va produir un descens del 32,06% en la notificació del total de malalties professionals, amb un 28,66% menys en el cas dels homes i un 35,27% menys en les dones.

L'any 2020 no s'ha repetit la tendència per la qual es declaraven més malalties per a les dones que per als homes, només s'ha donat lleugerament en les malalties professionals sense baixa.

Aquesta davallada en les notificacions de malalties professionals no respon només a un problema conjuntural vinculat a la situació de pandèmia, sinó que de nou les dades ens

mostren la facilitat per desviar al sistema públic els danys a la salut originats per la precarietat i unes condicions de treball inadequades.

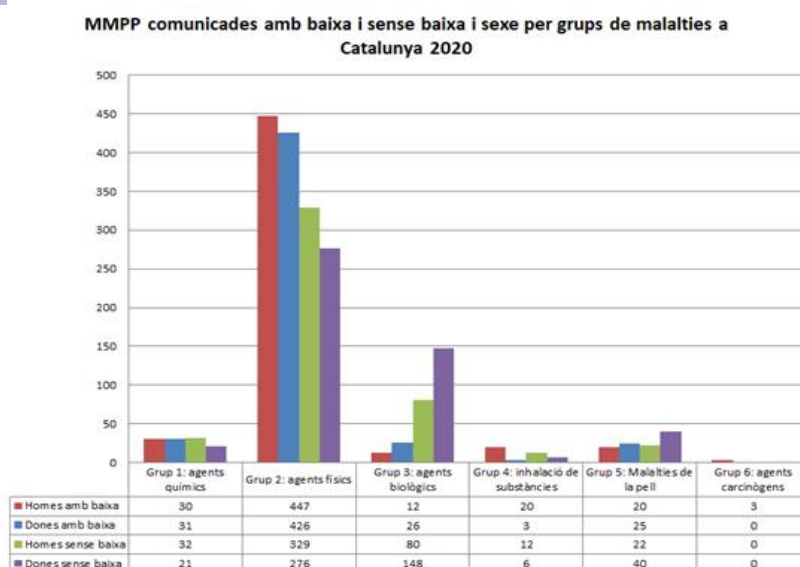
La distribució d'aquestes dades per província i sexe s'observa en la taula següent:

Quadre 12. Les malalties professionals(MMPP) per sexe						
	Homes		Dones		Total	
	MP	Var. (%)	MP	Var. (%)	MP	Var. (%)
Barcelona	689	-39,40 %	735	-46,27 %	1424	-43,15 %
Girona	129	-14,00 %	82	-62,90 %	211	-43,13 %
Lleida	83	-5,68 %	78	-6,02 %	161	-5,85 %
Tarragona	106	-23,74 %	107	-48,06 %	213	-38,26 %
Catalunya	1007	-33,49 %	1002	-46,65 %	2009	-40,77 %

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Secretaria de Estado de la Seguridad Social

Analitzant les dades per províncies, segons el CEPROSS, i veient el quadre següent, en el context de grans davallades generalitzades destaquem la província de Lleida, amb un descens moderat tant en homes com en dones, i la província de Girona en els homes.

Tenint en compte la distribució de les malalties per grups, ens trobem que l'any 2020, igual que en anys anteriors, la gran majoria de les malalties s'engloben dintre del denominat grup 2, causades per agents físics en un 74% (on s'engloben les malalties causades per factors ergonòmics com els moviments repetitius i les postures forçades, el soroll, esforços sostinguts de la veu, radiacions ionitzants, etc.), seguides a molta distància per les del grup 3, malalties causades per agents biològics, amb un 13%. Els descensos han sigut generalitzats en els diferents grups de malalties professionals, com es pot apreciar al quadre 14.

Font: Observatori de les contingències professionals de la Seguretat Social. Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i migracions.

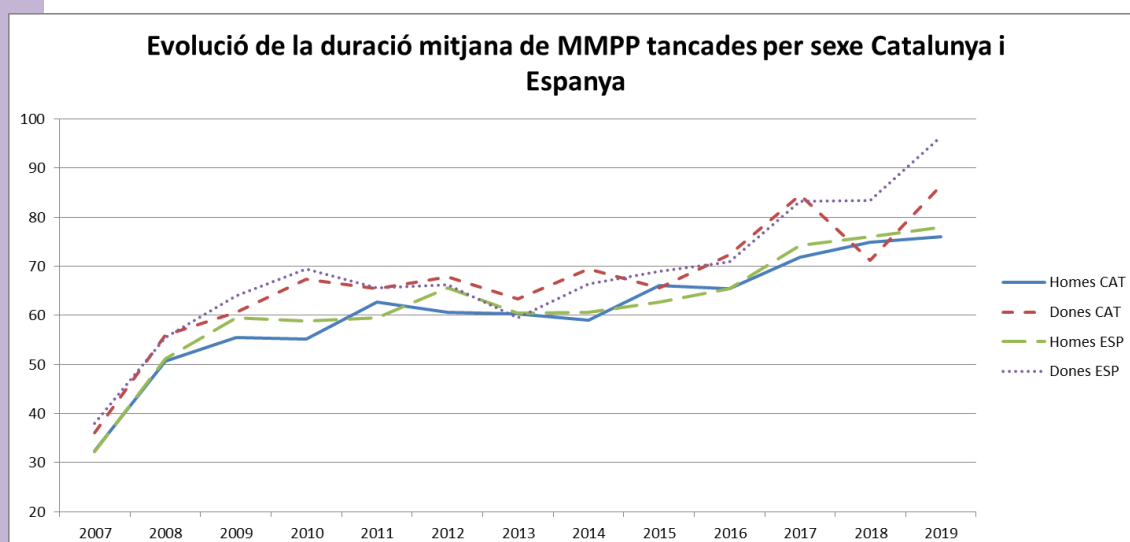
Cal destacar la desproporció que hi ha també en la diferent afectació de les malalties professionals del grup 3 (agents biològics), on el 65% les han patides les dones. És significativa la nul·la declaració, en el cas de les dones, de malaltia professional amb baixa per exposició a cancerígens. Això no es pot atribuir a una exposició inferior de les dones a aquestes substàncies, ja que existeixen productes, activitats i professions molt feminitzades (perruqueries, sector sanitari, etc.) incloses en el llistat de cancerígens de l'Agència Internacional d'investigació sobre el Càncer (IARC).

Quadre 13. Les malalties professionals amb baixa per grup i sexe

	TOTAL		HOME		DONA	
	MP	Var. (%)	MP	Var. (%)	MP	Var. (%)
Grup 1: agents químics	61	-46,49 %	30	-51,61 %	31	-40,38 %
Grup 2: agents físics	873	-40,93 %	447	-42,40 %	426	-39,32 %
Grup 3: agents biològics	38	-85,71 %	12	-86,96 %	26	-85,06 %
Grup 4: inhalació de substàncies	23	-43,90 %	20	-37,50 %	3	-66,67 %
Grup 5: malaltia de la pell	45	-57,94 %	20	-52,38 %	25	-61,54 %
Grup 6: agents carcinogènics	3	0,00 %	3	0,00 %	0	0,00 %
TOTAL	1043	-48,08 %	532	-47,17 %	511	-49,00 %

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Secretaria de Estado de la Seguridad Social

En el següent gràfic, podem veure l'evolució històrica dels comunicats tancats des de 2007 a 2019 a Catalunya i a la resta de l'Estat, per sexe, així com la durada mitjana de la baixa, i observem que la tendència general és ascendent, i més pronunciada en dones a nivell estatal.

Font: Observatori de les contingències professionals de la Seguretat Social. Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i migracions.

Es pot observar que la durada mitjana és històricament superior en el cas de les dones respecte els homes, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat. És a dir, en termes de salut i qualitat de vida, les malalties professionals són més greus en quant a la intensitat del dany per a les dones.

Com es pot preveure, també l'anàlisi de les malalties professionals amb baixa comunicades a Catalunya durant el 2020 en les dones, en funció de l'activitat econòmica de l'empresa, manifesta la segregació horitzontal en el mercat laboral:

Numero de comunicats de MMPP amb baixa segons CNAE. Dones 2020	
A. Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca.	3
B. Indústries extractives.	0
C. Indústria manufacturera.	179
D. Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat.	0
E. Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació.	4
F. Construcció.	0
G. Comerç a l'engròs i al detall; reparació de vehicles de motor i motocicletes.	106
H. Transport i emmagatzematge.	4
I. Hostaleria.	36
J. Informació i comunicacions.	0
K. Activitats financeres i d'assegurances.	1
L. Activitats immobiliàries.	0
M. Activitats professionals, científiques i tècniques.	5
N. Activitats administratives i serveis auxiliars.	54
O. Administració pública i defensa; seguretat social obligatòria.	15
P. Educació.	8
Q. Activitats sanitàries i de serveis socials.	60
R. Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment.	3
S. Altres serveis.	30
T. Activitats de les llars com a ocupadors de personal domèstic; activitats de les llars com a productors de béns i serveis per a ús propi	3
U. Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials.	0

Font: Observatori de les contingències professionals de la Seguretat Social. Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i migracions.

Per a CCOO, aquesta concentració de les malalties professionals en les dones, en les ocupacions amb clara exposició a risc ergonòmic i a agents biològics, és un indicador de què els riscos específics per a les dones són generalment ignorats i subestimats. Suposa la falta de qualitat de les activitats preventives en les empreses en la gestió d'aquests riscos, que no estan ben identificats ni avaluats i, per tant, no s'implanten mesures eficaces per a la protecció de la salut de les treballadores.

En l'informe d'aquest any, cal remarcar l'absència del contagi de SARS-Cov-2 o de la consideració de la covid-19 com a malaltia professional en les estadístiques. Les diferents regulacions normatives que ha fet el govern de l'Estat des de la declaració de la pandèmia fa que aquest contagi quedi recollit en les dades d'accidents de treball, tot i el subregistre que ja hem comentat, perquè no s'ha fet un reconeixement de la malaltia professional com a contingència, sinó només el dret a rebre les mateixes prestacions que en el cas de la malaltia professional. A més, aquest reconeixement es limita al personal de centres sanitaris i socio-sanitaris i que directament presta aquest tipus de serveis, deixant fora d'altres col·lectius i sectors, sovint molt feminitzats, i que també estan exposats a agents biològics i a patir la covid-19 a causa de la seva feina. Una feina que han de desenvolupar en condicions de treball precàries, amb menys mesures preventives col·lectives i individuals, pel fet de pertànyer a subcontractes.

Patologies no traumàtiques causades pel treball i comunicades com a accidents³

L'objectiu d'aquest nou sistema és conèixer aquelles patologies no traumàtiques causades pel treball (Panotratts) que no es poden declarar com a malaltia professional, ja que no estan incloses al quadre oficial regulat pel RD 1299/2006. Són notificades com a accident de treball sempre que s'evidenciï la relació causa-efecte amb el treball desenvolupat i/o l'agreujament de les lesions.

Analitzant les dades a nivell estatal de l'any 2020, la taula que hi ha a continuació de Panotratts per tipus de patologia i malaltia per sexe, les malalties causades pel treball que tenen més pes en les dones són les malalties infeccioses i parasitàries i les malalties de l'aparell locomotor, amb un 36% cada una. En canvi, en homes el 54% són degudes a malalties de l'aparell locomotor. Si ens fixem en les malalties o defectes agreujats pel

³ L'ordre TIN 1448/2010, de 2 de juny, i que desenvolupa el RD 404/2010, de 31 de març, crea un fitxer informàtic de patologies no traumàtiques causades pel treball (Panotratts), basat en la definició de l'article 115.2 de la LGSS (Llei general de la Seguretat Social). És fonamental, doncs, que es provi que la malaltia ha tingut com a causa exclusiva l'execució del treball. Les diferents entitats gestores (INSS i ISM) i col·laboradores (mútues d'accidents de treball), a través d'una aplicació informàtica que ha creat la Direcció d'Ordenació de la Seguretat Social, han de comunicar i gestionar les Panotratts.

treball, són les malalties de l'aparell locomotor les que representen un 75% dels casos en dones i un 83% en homes.

Categoria de patologia	HOMES									DONES									TOTALS									Percentatge respecte al total per sexe					
	HOMES			DONES			TOTALS			HOMES			DONES			TOTALS			HOMES		DONES		TOTALS										
	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total	Amb baixa	Sense baixa	Total									
Malalties causades pel treball																																	
01. Malalties infeccioses i parasitàries	125	18	143	487	9	496	612	27	639	13,44 %	1,95 %	7,72 %	54,29 %	2,00 %	36,80 %																		
13. Malalties de l'aparell locomotor	549	448	997	266	232	498	815	680	1495	59,03 %	48,54 %	53,80 %	29,65 %	51,44 %	36,94 %																		
Totals	930	923	1853	897	451	1348	1827	1374	3201																								
Malalties o defectes agreujats pel treball																																	
01. Malalties infeccioses i parasitàries	4		4	1	1	2	5	1	6	1,32 %		0,85 %	0,75 %	1,72 %	1,05 %																		
13. Malalties de l'aparell locomotor	246	147	393	107	38	145	353	185	538	81,46 %	88,02 %	83,80 %	80,45 %	65,52 %	75,92 %																		
Totals	302	167	469	133	58	191	435	225	660																								

L'extensió de la precarietat generada per les reformes laborals ha produït un empitjorament de les condicions laborals i un augment dels danys a la salut del conjunt de les persones treballadores. No obstant, l'impacte negatiu és més significatiu en les dones.

La infradeclaració dels danys a la salut amb origen laboral

Existeix un ampli consens en relació al desviament sistemàtic dels accidents de treball i de les malalties d'origen laboral per part de mútues i empreses col·laboradores, que altera significativament les estadístiques oficials de sinistralitat i suposen una sobrecàrrega pel sistema públic de Salut.

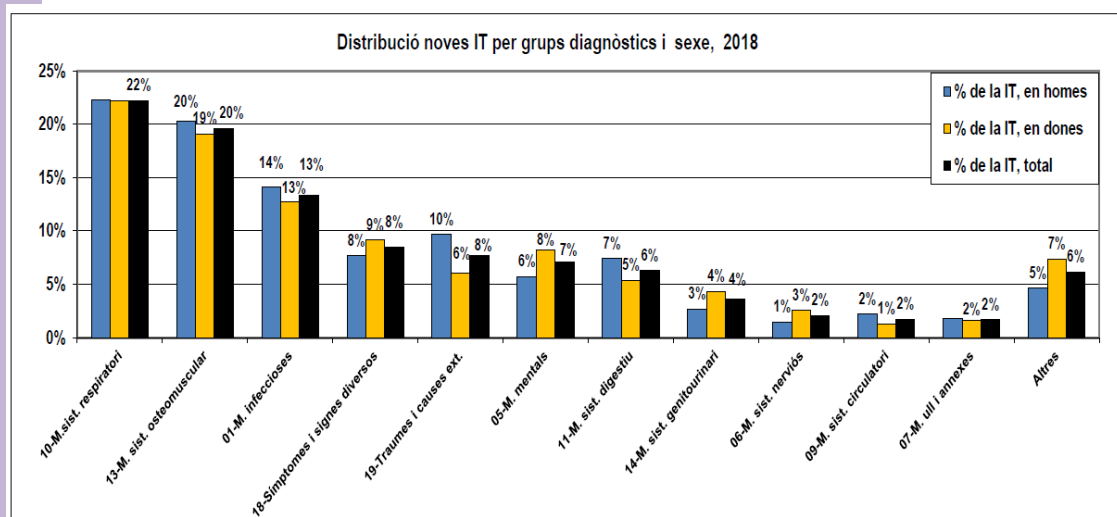
Com hem comentat, aquest desviament es produeix perquè el sistema permet a mútues i empresaris determinar inicialment, de facto, si un dany a la salut es tracta d'una contingència comuna o professional, i limitar així l'accés de les persones treballadores a les prestacions públiques a les quals tenen dret.

Així, quan l'empresa es nega a realitzar el comunicat d'accident de treball a l'autoritat laboral o a entregar el comunicat d'assistència a mútua, que ha de facilitar de manera obligatòria a la persona afectada (Ordre Ministerial del 13 d'octubre de 1967), i/o quan la mútua no assumeix el problema de salut i deriva la persona treballadora al metge o metgessa de capçalera, estan definint inicialment la contingència com a comuna.

La nostra experiència sindical i el coneixement del disseny del sistema en la gestió per part de mútues i empreses ens permeten afirmar que continua existint una forta infradeclaració. Les dades de sinistralitat que hem analitzat pel 2020 són una bona prova d'aquest fet, ja que els accidents mortals difícilment es poden ocultar.

En aquest sentit, si analitzem el tipus de diagnòstics que van produir baixes per contingències comunes el 2018 (últimes dades facilitades pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya), podem observar com els trastorns osteomusculars van ser el

segon grup amb més baixes per contingències comunes. Cal assenyalar que cada any es manté la tendència segons la qual les malalties respiratòries i les relacionades amb els trastorns musculoesquelètics són les principals causes d'incapacitat temporal comuna, intercanviant la primera i segona posició en funció dels aspectes estacionals que afectin al sistema respiratori.

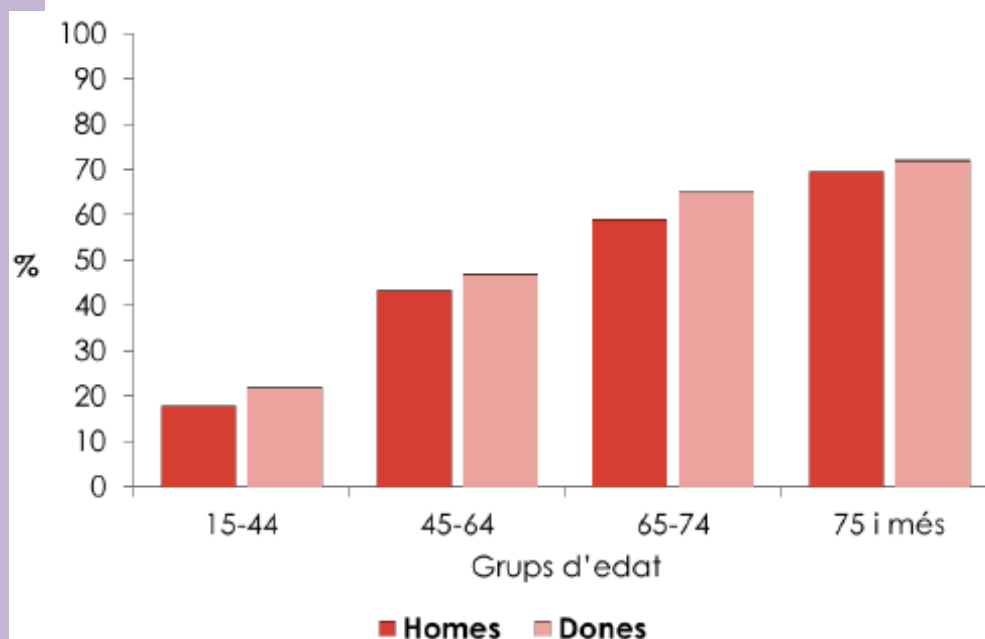
Font: Departament de Salut. Generalitat de Catalunya

Segons l'informe de salut de Catalunya 2019⁴, si parlem de població general, "el 35,2% dels homes i el 41,4% de les dones tenen problemes de salut crònics. La prevalença és més elevada en dones que en homes i a mesura que augmenta l'edat. En les dones s'observa un gradient social i segons el nivell d'estudis: les dones de la classe més benestant i les que tenen estudis universitaris tenen problemes de salut crònics en menys proporció. En els homes no s'observa aquest gradient".

Si ens fixem en el gràfic dels cinc problemes de salut crònics més freqüents a l'any 2018, podem veure com a partir dels 45 anys les dones refereixen uns deu punts percentuals més que els homes en els problemes de mal d'esquena crònic lumbar o dorsal, de malalties reumàtiques i de l'aparell locomotor, de mal d'esquena crònic cervical i migranya o de mals de cap, i refereixen estar afectades per ansietat gairebé en el 20% del casos en comparació amb els homes, que no consignen aquest problema entre els cinc primers, però sí les al·lèrgies.

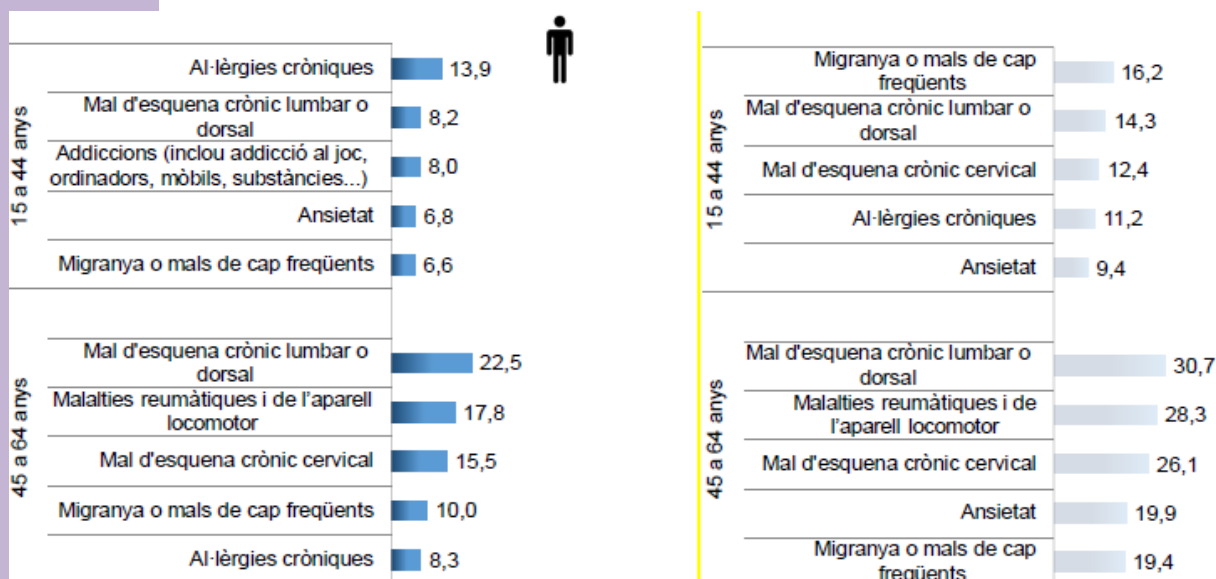
⁴https://salutweb.gencat.cat/ca/el_departament/estadistiques_sanitaries/dades_de_salut_i_serveis_sanitaris/Informe-de-salut-de-Catalunya

Proporció de població de 15 anys i més amb un problema de salut crònic o de llarga durada, per grup d'edat i sexe. Catalunya, 2018

Font: Informe de salut de Catalunya 2019 .Dep. De salut

Els cinc problemes de salut crònics o de llarga durada més freqüents patits els darrers 12 mesos, per grup d'edat i sexe. Catalunya, 2018.

Font: Informe de salut de Catalunya 2019. Departament de salut

Com alerta l'informe esmentat, "les patologies cròniques poden desembocar en situacions de dependència, sobretot en les dones". Sectors molt feminitzats en el sector de la salut, de cura de persones, serveis de neteja i cambres de pisos en hotels suposen una exposició a riscos ergonòmics i psicosocials molt important.

Existeixen un conjunt de factors que explicarien els resultats d'aquest informe de Salut i la major incidència de les patologies comentades en dones, sovint no reconegudes com a contingència professional. És el cas de la manca de mesures preventives generalitzada en aquests riscos i sectors; les jornades parcials no desitjades, i que expliquen la major incidència d'accidents *in itinere* en dones; i la precarietat laboral associada a moltes d'aquestes activitats i que implica haver de compaginar dues feines, exposició a doble presència (incompatibilitat de la vida laboral i familiar) i l'abús de fàrmacs⁵.

Si considerem l'últim informe disponible del Sistema Català d'Informació en Seguretat i Salut Laboral, podem veure la manca de prevenció per part de les empreses en relació als riscos ergonòmics que produeixen aquests trastorns musculoesquelètics. Fins al punt que el 2016 només el 2,1% de les empreses havien completat el procés d'avaluació, planificació i implementació de mesures preventives:

Percentatge d'empreses que completen el cicle "avaluació-planificació-execució" en riscos ergonòmics. Catalunya 2016

Indicador	Procés sencer. N=217.427. % (IC95%)
Complet	2,1 (1,2 - 3,7)
Parcial	4,4 (2,9 - 6,5)
No	93,5 (91,2 - 95,3)

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Família

Per tot plegat, podem afirmar que es manté un important subregistre dels danys a la salut. Les condicions de treball estan produint lesions de caràcter musculoesquelètic i bona part de les situacions de malaltia que generen més incapacitat per contingències comunes estan originades o empitjorades per la precarietat en el treball. Donada la segregació laboral que ja hem comentat, les dones estan especialment exposades a riscos de caràcter musculoesquelètic.

És obvi que si el sistema preventiu continua permetent la manca de prevenció en aquestes feines tan precàries i feminitzades i la desviació dels danys a la salut que generen, no estarà protegint adequadament la salut de les dones treballadores afectades, especialment aquelles que pertanyen a grups socials més vulnerables, perjudicant la seva

⁵Un estudi de CCOO constata que 7 de cada 10 cambres de pis consumeixen fàrmacs de manera habitual per a pal·liar el dolor muscular. <https://www.ccoo.cat/noticia/233376/campanya-de-ccoo-sobre-els-riscos-laborals-de-les-cambres-de-pisos#.YC6XP2j0mUk>

salut i qualitat de vida. A la vegada, aquest desviament de la responsabilitat empresarial cap al sistema públic genera un ús més intensiu dels recursos sanitaris i una taxa de mortalitat més elevada.

La protecció de la maternitat davant els riscos laborals en l'empresa

La protecció de la maternitat en l'àmbit laboral requereix polítiques actives de prevenció, començant per una correcta avaluació de riscos inicials que contempli tots els riscos presents en el lloc de treball i que poden suposar un perill per a la salut de les dones embarassades o en situació de lactància. L'empresa està obligada a implantar les mesures preventives necessàries per adaptar el lloc de treball i evitar l'exposició de la treballadora als riscos identificats i avaluats. Quan aquesta adaptació no sigui possible, haurà de facilitar el canvi de la treballadora a un altre lloc exempt de risc per a l'embaràs i la lactància. En cas que el canvi de lloc de treball tampoc es pugui fer, la treballadora tindrà dret a rebre la prestació de risc durant l'embaràs i la lactància⁶.

No obstant, sabem que aquest circuit que la legislació preveu per a la protecció d'un dret fonamental està regulat mitjançant una llei ordinària com és la Llei 31/95 de Prevenció de Riscos Laborals, la qual preveu que sigui necessari un certificat d'existència de risc per part dels serveis mèdics de l'INSS o de la mútua (segons qui gestioni les contingències professionals en l'empresa) perquè l'empresa faciliti el canvi de lloc de treball.

La nostra experiència ens diu que és habitual que les avaluacions de riscos inicials no contemplin adequadament els riscos per a l'embaràs i la lactància i que les mútues limiten de manera important l'accés a la prestació esmentada.

En la següent taula comprovem com la durada mitjana de les prestacions d'embaràs ha anat baixant en els últims anys. L'explicació d'aquesta tendència la trobem en la pràctica habitual de les mútues de concedir la prestació en una setmana de gestació cada vegada més tardana, de manera que obliguen la treballadora a continuar exposada als riscos laborals o a buscar la protecció de la seva salut en el metge de capçalera. Durant el 2020, segons les dades del Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions, a més de baixar la durada mitjana s'ha reduït també el número mig de prestacions iniciades.

⁶ Per a més informació, recomanem consultar el fullet informatiu de CCOO Catalunya [Protecció a la maternitat i a la lactància. Prestació i PRL](#)

Prestacions Risc embaràs	Número mig mensual/ anual de processos iniciats en el període	Número de processos en vigor al final del període considerat	Durada mitjana dels processos finalitzats en el període	Número mig mensual/ anual de processos iniciats en el període	Número de processos en vigor al final del període considerat	Durada mitjana dels processos finalitzats en el període
2013	684,33	2.237,00	96,43			
2014	771,42	2.597,00	96,69	12,73%	16,09%	0,30%
2015	850,5	2.816,00	94,88	10,25%	8,43%	-1,91%
2016	908,5	2.815,00	93,69	6,82%	-0,04%	-1,24%
2017	932,83	2.832,00	93,5	2,68%	0,60%	-0,18%
2018	959,83	2.851,00	92,85	2,89%	0,67%	-0,67%
2019 ⁷	10.340	2.421	92,37	977,27%	-15,08%	-0,45%
2020	8.418	2.115	88,96	-18,59%	-12,64%	-3,71%

Font: Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions.

Segons dades publicades per l'Associació de Mútues⁸ (AMAT), fins al setembre de 2020, el conjunt de les mútues de l'Estat espanyol gestionaven les contingències professionals de més de 17 milions de persones treballadores (prop del 97%). Per contra, només 560.320 treballadors i treballadores (el 3,19%) les tenien cobertes directament en el sistema públic. És a dir, la majoria de les prestacions de risc durant l'embaràs i la lactància estan en mans de les mútues.

Per a CCOO de Catalunya és preocupant la discriminació per raó de sexe i la vulneració del dret a la igualtat per part de moltes empreses que no compleixen amb les seves obligacions en quant a les avaluacions de riscos inicials i les mesures preventives per evitar els riscos per a la salut de les treballadores embarassades i/o lactants. És igualment preocupant la pràctica habitual de les mútues de retardar l'accés d'aquestes treballadores a una prestació a la que tenen dret i que és bàsica per a la protecció d'un dret fonamental.

⁷ L'augment significatiu respecte a l'any anterior en relació al *Número mig mensual/ anual de processos iniciats en el període* és degut a que a partir de 2019, Seguretat Social ofereix el valor de nombre de processos iniciats en el període (anual), mentre que en els anys anteriors facilitava el número mig mensual de processos iniciats en el període.

⁸ https://www.amat.es/cifras_y_datos/afiliacion.3php

5. Por, precarietat i resiliència: testimonis de dones en treballs essencials

La por, l'estrès, el cansament i la precarietat en les condicions de treball però també la resiliència i la solidaritat sintetitzen els sentiments i la realitat que moltes dones treballadores han viscut durant la pandèmia i que il·lustren els testimonis de treballadores com l'Ana Moreno, la Carme Peralta, la Lourdes Suárez, la Matilde García i la Raquel Iglesias. Totes elles han accedit a ser entrevistades per aquest informe i, més enllà de la seva experiència i coneixement com a delegades o sindicalistes actives, reflecteixen el que moltes altres dones han viscut durant l'any de la pandèmia.

«No hi havia EPIs i hem treballat protegides amb bosses d'escombraries», rememora l'Ana (54 anys, treballadora de la neteja en hospitals i un CAP de Badalona per l'empresa Ndamant). «Estàvem completament desamparades, sense EPIs, i durant setmanes vam treballar sense cap mena de protecció», explica la Carme (61 anys, caixera de supermercat en un establiment del grup Esclat a Santa Cristina d'Aro). «Va ser un terratrèmol: vam estar setmanes sense equips de protecció i treballant sota molta pressió i amb por al contagi, fins al punt d'arribar a casa, treure'ns la roba a l'entrada i anar directament a la dutxa com si haguéssim de desinfectar-nos», recorda la Matilde (61 anys, treballadora en l'àmbit residencial a Cerdanyola del Vallès, en un centre per a persones amb diversitat funcional del Grup Catalònia).

Durant les primeres setmanes de la pandèmia, la falta d'equips de protecció per a aquelles treballadores dels sectors essencials, fossin sanitàries o no, que no es van aturar ni tancar a casa durant el confinament més estricte va marcar moltes vivències. La Carme recorda com ella i les seves companyes de supermercat van aconseguir mascaretes «com es va poder». En el seu cas això va passar per recórrer a «una mascareta de pintor facilitada pel marit d'una companya», però sempre amb el neguit de pensar: «Això filtra o no filtra?». «Va ser molt fort; costa trobar paraules per descriure en quina situació tan greu i amb quina por, com si fos una guerra, vam treballar a l'inici de tot a les residències», explica la Matilde.

La por, l'estrès i la càrrega emocional que Matilde tracta de discernir entre el que es va viure al seu grup Catalònia, amb 600 treballadors («un 80% dones») repartits per onze centres residencials, són sentiments compartits per molta gent. En el cas de la Matilde es va concretar en 200 contagiats i 14 morts d'usuaris als que elles atendien durant les primeres setmanes. «Jo també vaig tenir símptomes i vaig estar 20 dies confinada i de

baixa, però com que van trigar molt a fer-me la PCR, quan me la van fer ja vaig donar negatiu», explica.

La Matilde i la Carme, com l'Ana o d'altres companyes, són comprensives amb les empreses respectives sobre la falta d'equips de protecció al principi de la pandèmia, «perquè va agafar tothom per sorpresa». «Ara cadascú ja té el seu protocol de treball i s'ha normalitzat una mica la feina dins de l'anormalitat de la situació», explica l'Ana pel sector de la neteja sanitària. «Seguim fent tasques de desinfecció que, més enllà de la neteja habitual, s'han convertit en una càrrega de treball afegida», precisa la Carme en el cas dels supermercats. I és que, malgrat haver-se incrementat la càrrega de treball per culpa de la covid-19, moltes empreses no han reforçat les plantilles, sinó tot el contrari.

En els primers moments de l'emergència sanitària, com rememora l'Ana, «els whatsapp de l'encarregada van ser la via de demanar voluntàries per anar a netejar i desinfectar hospitals i CAPs on no donaven a l'abast». Treballadores com ella s'hi van oferir. En sectors com el del comerç alimentari on treballa la Carme es van readaptar els horaris del personal per a què no coincidissin torns, per poder fer les desinfeccions protocolàries («si els carros i cistelles de supermercat normalment es netejaven un cop per setmana, ara ho fem dos cops al dia») i per adaptar-se a les restriccions segons cada moment. «Però hi ha hagut moments en què hi ha hagut fins a set persones de baixa i només de n'han contractat dues per suplir-les», explica.

També en sectors que, com és el cas de l'educació, van passar completament a la situació de treball a distància durant mesos, la reorganització dels ritmes i hàbits laborals va ser intensa i problemàtica. Ho explica la Raquel Iglesias (39 anys, professora d'educació infantil en un centre concertat d'Igualada), que «després de 12 anys de fer de mestra» va haver d'assumir «una situació laboral molt estressant sense tenir ni els recursos ni la formació per teletreballar, i encara menys amb nens petits». S'hi connectava «per zoom una hora al dia, però sense ajuda de les famílies de cada infant era impossible», i no tant sols acabaven fent una «jornades llarguíssimes» coordinant-se amb altres mestres i preparant vídeos per enviar com a treballs, sinó que a casa hi havia «doble feina»: «Els teus fills també reclamaven el que tu veies amb els dels altres», resumeix la Raquel.

Fins i tot en el cas dels sectors no essencials i que, per efecte de la pandèmia, directament van entrar en ERTO i en bona mesura continuen encara aturats, com el dels hotels, l'adaptació no ha estat gens fàcil. Ho reconeix la Lourdes Suárez (55 anys, cambrera de pis en un hotel de quatre estrelles de Barcelona i vicepresidenta de Kellys Unió Catalunya), que recorda que «en dos dies, sense ni temps de parlar amb el comitè d'empresa, es va tancar l'hotel d'acord amb les exigències de l'estat d'alarma i tothom va anar cap a casa». Allà, en ERTO i «cobrant el subsidi», segueix ella i les altres 15 companyes d'una «plantilla molt petita per a un hotel de 400 habitacions» però molt conscient de que «el 80% de treballadores del sector són d'ETTs o d'altres formes

contractuals encara més precàries» i a qui ningú garanteix que «quan acabi la pandèmia torni a haver-hi feina». I això, com explica la Lourdes, «malgrat no viure la primera línia de la covid-19, també genera molta angoixa, perquè hi ha companyes a qui, malgrat haver treballat durant l'estiu quan alguns hotels van obrir, després les van acomiadar i ja no van tenir opció ni a ERTO».

Després de tota la tensió de les primeres setmanes i mesos de l'estat d'alarma, i després del cansament acumulat per un any de treball en unes condicions molt excepcionals, la majoria de les empreses no han reconegut per igual l'esforç de les seves treballadores. Més enllà de les bones paraules en alguns casos, perviuen i s'agregen unes condicions de treball més que millorables, quan no inadequades o directament injustes. I aquesta falta de reconeixement social i laboral serveix per a infermeres, auxiliars, administratives, treballadores de residències, d'ambulàncies o de la neteja, i fins i tot mestres.

«És indignant que no es valori la feina feta i l'esforç esmerçat, i això fa adonar-te del nivell de classisme que hi ha en relació a les professions de les dones», clama l'Ana tot protestant perquè la gratificació que es va donar en el seu moment al «personal de primera línia de covid», sobretot en l'àmbit dels serveis públics, i especialment en el món sanitari, no ha arribat al sector de la neteja. Pagar reglamentàriament les hores extres o rebre «educadament però de forma freda» les gràcies per part dels serveis de recursos humans no és exactament el reconeixement professional al que aspira l'Ana i moltes dones com ella que han treballat i encara treballen, en molts casos, sota un estrès i una pressió psicològica importants.

La Carme és de la mateixa opinió, i coincideix amb l'Ana en que, essent tant el personal de neteja sanitària com les caixeres de supermercat totes igualment essencials, «no és coherent» que no se les consideri iguals a l'hora de prioritzar-les en els plans de vacunació. «Durant un mes l'empresa ens va donar un incentiu, un premi, però ja està; i jo ara, amb més EPIs, això sí, em trobo igual d'exposada davant dels clients que passen per la meua caixa que al març del 2020 quan es buidaven els prestatges per hores», diu qui admet no haver-se plantejat fins l'any passat que la seva era «una feina essencial pel fet de que serveixo menjar a la gent».

«Si en condicions normals, i amb una feina esgotadora, el sector de les cures i l'atenció a residències ja treballàvem amb unes ràtios molt baixes, un any després seguim igual, amb unes ràtios i un conveni que fan pena», explica la Matilde. Ella, que figura a la mesa negociadora del conveni del seu sector, qualifica com a «vergonyant» el comportament de «la patronal de la discapacitat», que porta 12 anys sense pujar els salaris i «manipulant i mercantilitzant el sector». Situacions també vergonyants es viuen al sector de la neteja,, com explica l'Ana, i singularment entre aquelles dones que no treballen per a grans empreses o equipaments, sinó per a «comunitats de propietaris, escales i porteries amb unes condicions molt dures i sense cap mena de valoració professional»

Sense ser de primera línia de covid, també en el món de l'hosteleria i de les cambreres de pis existeix aquest sentiment de manca de valoració per la feina. «Ho farem tant bé i seguint tots els protocols que s'han preparat en el sector per tal de garantir que els clients d'hotels i restaurants tinguin les màximes garanties de seguretat, desinfecció i higiene», diu la Lourdes. Però afegeix: «Aquesta pressió i responsabilitat afegides no es valoren quan resulta que hi ha companyes que cobren només dos euros per netejar una habitació d'hotel i quan hem de lluitar no ja pels salaris, sinó perquè les feines de neteja tinguin unes consideracions i condicions de treball mínimament dignes».

Això, que òbviament és responsabilitat de les empreses, no deixa tampoc de ser-ho també, en bona mesura, dels usuaris de qualsevol servei i, en definitiva, del conjunt de la societat. I això val tant per les famílies amb infants escolaritzats com amb familiars en residències, que en molts casos sí han valorat la feina que fan mestres i cuidadores però no sempre, perquè de vegades no han entès les situacions excepcionals viscudes. Ho certifiquen la Raquel i la Matilde que, en qualsevol cas, com l'Ana, la Lourdes i la Carme, coincideixen en que la solidaritat a la feina entre companyes i companys i la sororitat entre dones les ha ajudat a totes a mantenir la resiliència en un any molt difícil i complicat. La por, l'angoixa, l'estrès i el cansament per treballar o perdre la feina en pandèmia no queden reflectits a les estadístiques. Però la capacitat de resistència, de lluita i de reivindicació tampoc. I això és el que volen reflectir també, ni que sigui modestament, aquests testimonis de dones treballadores i essencials.